

Nr 147.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till ytterligare utbyggnad av Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarntorp m. m.; given Drottningholms slott den 24 februari 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

John Ericsson.

Sammanfattning.

I slutet av år 1947 anmälde styrelsen för Svenska skifferoljeaktiebolaget, att bolaget råkat i likviditetssvårigheter, till följd varav bolaget vore i omedelbart behov av kapitaltillskott. Med anledning härav tillkallade dåvarande chefen för handelsdepartementet fem utredningsmän för att utreda frågan om bolagets framtida verksamhet. Utredningsmännen, som antogo benämningen Kvarntorpsutredningen 1948, avlämnade i februari 1949 sitt utlåtande i ämnet. Där i föreslogs, att skifferoljeverket vid Kvarntorp skulle utbyggas i tre etapper, huvudsakligen i överensstämmelse med tidigare av riksdagen fattade beslut. Förslaget, som bl. a. innebar, att de tre Bergh-ugnarerna vid verket skulle ombyggas för högre produktion enligt en av bolaget utarbetad metod, förelades riksdagen i prop. 143/1949. Med bifall till propositionen anvisade riksdagen för budgetåret 1949/50 anslag till skifferoljeverkets drift och utbyggnad om tillhoppa 9 750 000 kronor, vilket belopp beräknades motsvara medelsbehovet för de två första utbyggnadsetapperna. Medlen avsågos till täckande av bolagets driftsförlust under räkenskapsåret

1949/50, till förnyelse av anläggningarna och till vissa nyinvesteringar i anläggningar och maskiner, däribland ombyggnad av en Bergh-ugn.

Vid 1949 års riksdagsbeslut förutsattes, att det skulle få bero på driftsresultatet vid den först ombyggda Bergh-ugnen om även de andra två Bergh-ugnarna skulle ombyggas. Kostnaderna för sistnämnda ombyggnad jämte övriga till den tredje utbyggnadsetappen hörande anläggningsarbeten m. m. hade av Kvarntorpsutredningen beräknats till 12 000 000 kronor. Härav skulle enligt utredningens förslag 2 600 000 kronor anvisas såsom anslag och 9 400 000 kronor tillföras bolaget i form av lån.

I skrivelse den 19 december 1949 har styrelsen för skifferoljebolaget meddelat vissa driftsresultat, som erhållits vid den numera till hälften ombyggda Bergh-ugnen 1. I anslutning härtill har styrelsen anhållit, att medel måtte anvisas bl. a. för fortsatt utbyggnad av skifferoljeverket fram till den tredje etappen enligt Kvarntorpsutredningens förslag.

Med anledning av styrelsens framställning föreslås, att för budgetåret 1950/51 skola för utbyggnad av Kvarntorpsanläggningarna anvisas följande belopp, nämligen 280 000 kronor till täckande av merkostnad vid anskaffning av en grävmaskin, 7 500 000 kronor till ombyggnad av Bergh-ugnarna 2 och 3, 3 100 000 kronor till anskaffning av ett svavelverk, 500 000 kronor för att fullborda vattenreningsanläggningen, 1 000 000 kronor till utrustning för ökad skifferbrytning och 275 000 kronor till markförvärv för den s. k. Ljungströmsanläggningen eller sammanlagt 12 655 000 kronor, därav 3 200 000 kronor såsom reservationsanslag och 9 455 000 kronor såsom investeringsanslag till lån till bolaget.

Dessutom beredes riksdagen genom propositionen tillfälle att uttala sig om vissa av skifferoljebolaget framställda förslag rörande dispositionen av de medel, som av 1949 års riksdag anvisats till förnyelse av anläggningarna vid Kvarntorp.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 24 februari 1950.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, finans- och jordbruksdepartementen samt statsrådet Andersson anmäler chefen för handelsdepartementet och t. f. chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Ericsson, fråga om *ytterligare utbyggnad av Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarntorp* och anför därvid följande.

Historik.

Svenska skifferoljeaktiebolaget bildades i januari 1941 med ett aktiekapital av 15 000 000 kronor, varav staten tecknade 14 999 400 kronor. År 1942 ökades aktiekapitalet med 11 000 000 kronor till 26 000 000 kronor. Ökningen finansierades med ett statsanslag å motsvarande belopp. Bolaget bedrev ursprungligen sin verksamhet endast vid Kvarntorp i Ekeby socken av Örebro län. Jämlikt medgivande av 1943 års riksdag (skr. nr 49) överfördes emellertid den 1 juli samma år flottans skifferoljeverk vid Kinne-Kleva till bolaget. I samband med att Kinne-Klevaverkets tillgångar övertogs, höjdes bolagets aktiekapital till 29 200 000 kronor. Enligt statsräkenskaperna utgjorde tillgångsvärdet å statens aktier i bolaget efter överförandet av Kinne-Klevaverket 29 238 459 kronor 95 öre.

Jämlikt beslut av 1943 års riksdag (skr. nr 49) erhöll bolaget dessutom för ytterligare utbyggnad av anläggningarna vid Kvarntorp och Kinne-Kleva av staten ett lån av 25 600 000 kronor.

År 1944 beslöt riksdagen (skr. nr 392) att dels efterskänka ifrågavarande lån dels ock för budgetåret 1944/45 anvisa till avskrivning av lånet ett anslag av 25 600 000 kronor samt till avskrivning å statens aktier i skifferoljebolaget ett anslag av 29 238 400 kronor. Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 30 juni 1944 avskrevs därefter i statsräkenskaperna lånet per den 1 juli samma år. Statens innehav av aktier i bolaget upptogs därefter från sistnämnda dag till 100 kronor. I bolagets balansräkning per den 30 juni 1945 vidtogos mot det efterskänkta lånet svarande avskrivningar å anläggningarna

vid Kvarntorp och Kinne-Kleva samt utjämning av den från föregående år balanserade förlusten. Någon nedskrivning av aktiekapitalet ägde däremot icke i samband härmed rum i bolagets räkenskaper.

I skrivelse den 20 december 1944 anhöll styrelsen för skifferoljebolaget om direktiv rörande den fortsatta driften vid bolagets anläggningar. Styrelsen föreslog, att driften vid Kinne-Klevaverken skulle nedläggas, så snart försörjningsläget i fråga om flytande bränsle inom landet medgäve detta. I fråga om anläggningarna vid Kvarntorp funnes emellertid enligt styrelsens uppfattning möjligheter att genom rationalisering och anläggningar för tillvaratagande av biprodukter uppnå ett ekonomiskt resultat som skulle medgiva amortering och förräntning av det nya kapital som för ändamålet investerades i företaget. Styrelsen ansåg därför att förutsättningar föreläge för att skifferoljeverket i Kvarntorp skulle kunna betraktas som ett normalt långtidsföretag.

I skrivelse den 14 februari 1945 underrättades styrelsen för skifferoljebolaget om att regeringen delade styrelsens uppfattning, att skifferoljeverket i Kvarntorp borde betraktas som ett normalt långtidsföretag, medan däremot driften vid Kinne-Kleva borde nedläggas, så snart försörjningsläget i fråga om flytande bränsle inom landet medgäve detta.

I skrivelse den 18 februari 1946 framlade styrelsen därefter vissa förslag till rationalisering av driften och utbyggnad av anläggningarna. Enligt styrelsens beräkningar komme den årliga driftsförlusten när rationaliseringsarbetena genomförts att uppgå till ca 1 600 000 kronor vartill komme årliga värdeminskningar å tillhopa ca 2 000 000 kronor. Genom att verkställa vissa nyinvesteringar, syftande till att möjliggöra ytterligare rationalisering av produktionen samt ökad utvinning av biprodukter, skulle emellertid enligt skrivelsen den beräknade förlusten helt kunna elimineras.

Den av bolaget framlagda investeringsplanen innebar, att antalet kalkugnar skulle ökas från två till tre, att skifferoljeverkets tre oljedestillationsugnar av Berghs konstruktion, benämnda Bergh-ugn 1, 2 och 3, skulle ombyggas enligt en av bolaget utarbetad metod, varigenom mängden per tidsenhet bearbetad skiffer skulle kunna ökas avsevärt, att ångkraftverket skulle utvidgas till en kapacitet, som svarade mot den sålunda uppnådda högre produktionen, och att en anläggning för utvinning av s. k. gasol skulle uppföras i anslutning till skifferoljeverket. Kostnaderna för ifrågavarande nyinvesteringar beräknades till sammanlagt 18 200 000 kronor. Sedan nyanläggningarna kommit i fullt bruk, vilket ansågs kunna ske från och med verksamhetsåret 1951/52, beräknades bolaget lämna ett årligt överskott av 2 700 000 kronor efter avdrag av avskrivningar å såväl gamla som nya anläggningar samt ränta å nyanläggningskapitalet. Enligt styrelsens förslag borde en första utbyggnadsetapp utföras till följande kostnader, nämligen för den tredje kalkugnen 200 000 kronor, för ombyggnad av ett ugnshus 4 000 000 kronor och för gasolanläggningen 6 500 000 kronor eller tillhopa 10 700 000 kronor. Härutöver erfordrades enligt styrelsens beräkningar för täckning av driftsförluster under räkenskapsåren

1946/47 och 1947/48 samt för ersättningsanskaffningar under övergångsperioden ytterligare 5 300 000 kronor. Det aktuella kapitalbehovet uppginge alltså till sammanlagt 16 000 000 kronor. Det kapital, som erfordrades för att fullfölja återstående del av utbyggnadsprogrammet, skulle enligt bolagets förslag bestridas av bolagets egna medel eller anskaffas genom tillfällig upplåning.

I anledning av framställningen föreslog Kungl. Maj:t i prop. nr 304/1946 riksdagen att anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor till nyteckning av aktier. Genom samma proposition förelades riksdagen en plan för finansiell rekonstruktion av bolaget, innebärande att aktiekapitalet skulle nedsättas till 4 000 000 kronor och att bolagets anläggningar skulle nedskrivs med 16 313 000 kronor. Enligt skrivelsen nr 440/1946 godkände riksdagen utbyggnads- och rekonstruktionsplanerna samt anvisade det begärda anslaget å 16 000 000 kronor till ny aktieteckning. Bolagets aktiekapital utgjorde alltså efter 1946 års beslut 20 000 000 kronor.

Efter särskild proposition i ämnet (prop. nr 48/1946) bemyndigade 1946 års riksdag (skr. nr 435) Kungl. Maj:t att medgiva skifferoljebolaget att nedlägga driften vid skifferoljeverket vid Kinne-Kleva.

År 1947 anvisade riksdagen (skr. nr 381) till teckning av ytterligare aktier i bolaget ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor. Dessa medel avsågos till finansiering av en del av ett till 8 000 000 kronor beräknat kapitalbehov för distribution av gasol i bolagets egen regi samt för utbyggnad av en kemisk-teknisk industri för tillverkning av högvärdiga produkter med vissa i gasol ingående s. k. omättade kolväten såsom utgångsmaterial. Hela det anvisade beloppet har tagits i anspråk för aktieteckning. Bolagets aktiekapital utgör sålunda för närvarande 23 000 000 kronor.

Med skrivelse den 20 december 1947 överlämnade styrelsen för skifferoljebolaget en promemoria, vari bl. a. anmäldes, att bolaget råkat i likviditetssvårigheter, till följd varav bolaget vore i omedelbart behov av kapitaltillskott. Av handlingarna i ärendet framgick, att oförutsett höga driftskostnader i förening med kostnadsstegringar å vissa nyanläggningar ställt större anspråk på bolagets likvida medel än som ursprungligen beräknats. Vid ärendets föredragning den 6 februari 1948 (prop. nr 69) anförde dåvarande departementschefen, att det inträdda läget gjorde det nödvändigt att förutsättningslöst ompröva bolagets ställning. Denna prövning borde i första hand verkställas av särskilt tillkallade utredningsmän. I avbidan på utredningens resultat borde verkets fortsatta utbyggnad enligt 1946 års riksdagsbeslut tills vidare anstå. Driften vid bolagets anläggningar borde dock fortsätta och erforderliga medel härför ställas till förfogande. Dessutom borde medel avses för betalning av redan gjorda beställningar. För tiden till och med den 30 juni 1949 beräknades det sammanlagda medelsbehovet för nu nämnda ändamål enligt en av bolaget överlämnad uppställning till 15 000 000 kronor. I anledning av propositionen anvisade riksdagen ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor till täckande av ifrågavarande kostnader för skifferoljebolagets verksamhet (skr. 154/1948).

1949 års utbyggnadsprogram.

För prövning av frågan om skifferoljebolagets framtida ställning tillkallades fem utredningsmän, vilka antogo benämningen Kvarntorpsutredningen 1948. Med skrivelse den 19 februari 1949 överlämnade utredningen utlåtande i ämnet. Härav framgick att utredningen i främsta rummet undersökt, hur bolagets utveckling komme att gestalta sig, om de av 1946 års riksdag i princip godkända utbyggnadsplanerna förverkligades. Utöver de tidigare av bolaget planerade anläggningsarbetena räknade utredningen med att vissa ytterligare investeringar skulle bli erforderliga. Sålunda förutsattes nyanskaffning av viss utrustning för rationalisering och ökning av skifferbrytningen m. m., däribland ett utbyte av grävmaskiner, utförande av ny asktransportanordning samt omläggning och utbyggnad av anordningarna för rening av skifferoljeverkets avloppsvatten, vilket tidigare förorsakat skadeverkningar i vattendrag m. m. i trakten av Kvarntorp. Vidare borde enligt utredningen antalet till skifferoljeverket hörande svavelverk ökas från tre till fem, därest hela utbyggnadsprogrammet fullföljdes. Ett av svavelverken skulle närmast stå som reserv och användas vid driftsstopp i något av de andra. Därest det vid Kinne-Kleva befintliga svavelverket finge flyttas till Kvarntorp, skulle anläggningskostnaderna för svavelverken minskas från 4 400 000 kronor till 2 800 000 kronor. Utredningen förordade slutligen en av bolaget planerad tillökning av bostadsbeståndet vid Kvarntorp med 80 lägenheter, avsedda för skifferoljebolagets arbetare och tjänstemän.

Särskild uppmärksamhet ägnade utredningen åt bolagets planer på utförande av en gasolanläggning. En dylik anläggning hade av bolaget — i enlighet med 1946 års riksdagsbeslut — delvis redan anskaffats, men anläggningsarbetet hade sedermera avbrutits till följd av likviditetssvårigheterna och det därav föranledda beslutet av 1948 års riksdag. Utredningen förordade nu på i utlåtandet anförda skäl, att gasolanläggningen, i vilken redan nedlagts 7 000 000 kronor, skulle fullbordas. Härtill skulle enligt utredningen ytterligare erfordras 3 500 000 kronor. Sammanlagda anläggningskostnaden beräknades alltså till 10 500 000 kronor.

Utredningen förutsatte att det sålunda överarbetade och utvidgade utbyggnadsprogrammet skulle genomföras i tre etapper. Under den första etappen skulle bolagets verksamhet bedrivas i stort sett som förut vid redan befintliga anläggningar. Dock skulle viss rationalisering genomföras, främst i fråga om skiffrens brytning, transport och beredning. Dessutom skulle de anläggningar utföras, som erfordrades för den andra etappen. Denna kännetecknades i huvudsak därav, att Bergh-ugn 1 ombyggts och gasolanläggningen fullbordats samt att de återstående anläggningsarbetena påginge. Under den tredje etappen skulle hela utbyggnadsprogrammet vara genomfört.

I utlåtandet framlades resultaten av utredningens beräkningar rörande produktionens storlek, tillverkningskostnader och försäljningsinkomster

under de olika utbyggnadsetapperna. Utredningen utgick därvid från antagandet, att den första etappen skulle omfatta budgetåret 1949/50, den andra etappen tiden $\frac{1}{7}$ 1950— $\frac{30}{6}$ 1953 och den tredje etappen tiden från och med den $\frac{1}{7}$ 1953. Resultaten av kalkylerna sammanfattades i en ekonomisk balans för redovisningsåren 1949/50—1959/60. Ur denna balans, vilken som bilaga fogades till prop. 143/1949, må här återgivas följande utdrag, utvisande den beräknade storleken av tillverkningen av olika produkter under åren 1949/50—1954/55.

Produkter för försäljning pr år	Redovisningsår och etapp.					
	1949/ 50	1950/ 51	1951/ 52	1952/ 53	1953/ 54	1954/ 55
	1	2	2	2	3	3
Brännolja 1 000 m ³	34·2	45·3	43·0	36·7	64·5	67·9
Bensin..... »	10·5	13·0	13·0	12·2	19·6	21·9
Svavel 1 000 ton	13·1	16·7	16·7	15·6	24·3	25·6
Kalk »	45	45	45	45	45	45
Gasol »	0·6	3·2	5·4	7·4	9·0	10·5
Kraft MkWh	31·5	35·0	25	17	—	—

Vid sina beräkningar rörande produktionsresultatet under den tredje utbyggnadsetappen förutsatte utredningen, att bolagets s. k. Ljungströmsanläggning vid Kvarntorp skulle utnyttjas i viss omfattning. Ljungströmsanläggningen kännetecknades enligt utredningen av att olja där kunde utvinnas utan brytning av skiffern genom att denna upphettades medelst elektriska värmeelement, nedsatta i vertikala borrhål genom skifferlagret. På grund av kraftbristen hade Ljungströmsanläggningen sedan hösten 1947 icke varit i gång. Utredningen räknade emellertid med att Ljungströmsanläggningens kraftbehov efter fullbordandet av skifferoljeverkets utbyggnad skulle kunna i viss omfattning tillgodoses genom bolagets egen kraftproduktion. Vid samma tidpunkt väntades enligt utredningen kraftsituationen i landet vara sådan, att även inköpt kraft med fördel skulle kunna tillföras Ljungströmsanläggningen. Härigenom skulle ytterligare produktionsökning vara möjlig. Enligt nyssnämnda ekonomiska balans beräknades produktionen under redovisningsåret 1959/60 vid fullt utnyttjande av Ljungströmsanläggningen komma att uppgå till omkring 73 000 m³ brännolja, 28 000 m³ bensin, 29 000 ton svavel, 45 000 ton kalk och 16 000 ton gasol.

Beträffande det ekonomiska utfallet av bolagets framtida verksamhet meddelades i den ekonomiska balansen bl. a. följande uppgifter angående beräknade driftunderskott och driftöverskott under de sex första åren av utbyggnadstiden. Samtliga siffror avse driftresultaten exklusive avskrivning å nedlagt kapital och ränta å de medel, som tidigare tillförts bolaget.

Etapp	Räkenskapsår	Driftunderskott (-) resp. driftsöverskott (+), kronor/år
1	1949/50	- 1 820 000
2	1950/51	+ 340 000
	1951/52	+ 740 000
	1952/53	+ 550 000
3	1953/54	+ 1 750 000
	1954/55	+ 2 970 000

För redovisningsåret 1959/60 beräknades driftsöverskottet komma att uppgå till 3 890 000 kronor eller — om Ljungströmsanläggningen utnyttjades till sin fulla kapacitet — 4 500 000 kronor.

Beträffande den erforderliga avskrivningen å bolagets anläggningsskapital — i utlåtandet benämnd avsättning till förnyelsefond — hade utredningen gjort särskilda beräkningar, vilkas resultat redovisades i den ekonomiska balansen. På grundval av dessa beräkningar anförde utredningen, att det vore möjligt, att behov av förnyelse av anläggningarna komme att framträda under årens lopp, vilka ej kunde täckas av löpande driftsöverskott. Utredningen erinrade emellertid om att affärsresultatet dittills icke lämnat rum för avsättningar till erforderliga förnyelser, medan beräkningarna gäve vid handen, att den av utredningen förutsedda utvecklingen av bolagets verksamhet efter några år komme att möjliggöra ganska betydande avsättningar. Beräkningarna vore enligt utredningen försiktigt gjorda och borde lämna gott utrymme för bättre resultat. Å andra sidan finge man vara beredd på att faktorer, som verkade i försämrande riktning, kunde uppkomma.

Enligt ett i utredningens utlåtande återgivet yttrande av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap finge skifferoljeverket i Kvarntorp icke tillmätas alltför stor betydelse ur krigsberedskapssynpunkt, då riskerna för att verket i krig komme att förstöras genom luftanfall torde vara stora. Däremot vore skifferoljeverket vid avspärrning av den allra största betydelse för försörjningen inom landet. Utredningen framhöll för sin del, att verkets betydelse ur beredskapssynpunkt skulle ökas avsevärt genom utbyggnaden till etapp 3. Det syntes utredningen bli förmånligare för staten att medverka till denna utveckling än att låta verkets utbyggnad stanna vid någon av etapperna 1 och 2 eller att hålla verket i stånd vid nedlagd drift som en beredskapsreserv. Utredningen förordade därför, att skifferoljeverket vid Kvarntorp skulle utbyggas över etapperna 1 och 2 fram till etapp 3. Därvid vore bolaget i behov av visst kapitaltillskott. I första hand erfordrades medel till täckning av den till 1 820 000 kronor beräknade driftsförlusten under redovisningsåret 1949/50. På grund av kalkylernas osäkerhet avrundades beloppet till 2 000 000 kronor. Vidare föreslog utredningen, att till förnyelse av de befintliga anläggningarna vid Kvarntorp, för vilket ändamål några medel icke stode till förfogande, skulle anvisas 1 500 000 kronor. För bestridande av kostnaderna för de investeringar, som innefattades i utbyggnadsprogrammet, erfordrades enligt utredningens beräkningar ett belopp av sammanlagt 17 900 000 kronor. Ifrågasvarande medel borde en-

ligt utredningen tillföras bolaget dels i form av lån och dels — nämligen i den mån respektive investeringar kunde anses ha karaktär av förnyelse av anläggningarna — i form av anslag till stöd åt bolagets verksamhet. De erforderliga kapitaltillskotten sammanfattades av utredningen i stort sett sålunda:

	Kronor
För budgetåret 1949/50:	
avseende utbyggnadsetapp 1:	
<i>anslag</i> till täckning av driftsförluster	2 000 000
<i>anslag</i> till bestridande av kostnader för latent förnyelsebehov vid nuvarande anläggningar	1 500 000
<i>lån</i> till skifferoljebolaget för anskaffning av viss utrustning (för utbyte av grävmaskiner 100 000 kronor och för annan rationalisering av skifferbrytningen 400 000 kronor samt för vattenreningsanläggningen 400 000 kronor)	900 000
avseende utbyggnadsetapp 2:	
<i>anslag</i> för förnyelse av asktransportanordning	250 000
<i>lån</i> till skifferoljebolaget för fullföljande av ombyggnaden av Bergh-ugn 1 (800 000 kronor) och för fullbordande av gasolanläggningen (3 500 000 kronor) samt för viss ytterligare anskaffning (bostäder 150 000 kronor och utrustning för vattenreningsanläggningen 300 000 kronor)	4 750 000
För budgetåret 1950/51:	
avseende utbyggnadsetapp 3:	
<i>anslag</i> för ombyggnad av Bergh-ugnarna 2 och 3 i den mån ombyggnaden kan anses ha karaktär av förnyelse av ugnarna (2 400 000 kronor) samt för ersättningsanskaffning för vattenreningsanläggningen (200 000 kronor)	2 600 000
<i>lån</i> åt skifferoljebolaget för bestridande av kostnaderna för Bergh-ugnarnas ombyggnad i den mån medel härför icke beräknats ovan (3 550 000 kronor) samt för viss ytterligare anskaffning (bostäder 150 000 kronor, svavelverk 4 400 000 kronor samt utrustning för ökad skifferbrytning 1 000 000 kronor och för vattenreningsanläggningen 300 000 kronor) ..	9 400 000

För hela den av utredningen förordade utbyggnaden av skifferoljeverket vid Kvarntorp samt för täckande av driftsförluster och medelsbehov för förnyelse av anläggningarna under budgetåret 1949/50 erfordrades sålunda enligt utredningens beräkningar ett belopp av 21 400 000 kronor, varav 15 050 000 kronor borde tillföras bolaget i form av lån och återstoden i form av anslag.

Över Kvarntorpsutredningens utlåtande avgåvos remissyttranden av ett flertal myndigheter samt av styrelsen för Svenska skifferoljeaktiebolaget. Icke någon av de hörda remissinstanserna avstyrkte att skifferoljebolagets verksamhet fortsattes och utvecklades efter i huvudsak de riktlinjer utred-

ningen angivit. I vissa yttranden betonades dock, att de av utredningen framlagda beräkningarna måste bedömas med försiktighet med hänsyn till ovissheten rörande den framtida pris- och kostnadsutvecklingen. Vidare framhölls vikten av att de skäl som kunde åberopas för nybyggnaderna noggrant vägdes mot nödvändigheten att tills vidare i möjligaste mån begränsa investeringsvolymen. Åtskilliga remissinstanser lade vid bedömningen av frågan om skifferoljebolagets framtida verksamhet stor vikt vid verksamhetens betydelse ur beredskapssynpunkt. Bl. a. anförde riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, att en industriell produktion inom landet av oljor i en omfattning, som det här vore fråga om, vore av stor betydelse vid ett avspärrningsfall. En dylik industriell produktion enligt riksnämnden icke ersättas av enbart lagring av oljor. Riksnämnden fann det av utredningen angivna programmet för skifferoljeverkets utbyggnad och rationalisering välbetänkt samt underströk dessutom vikten av att Ljungströmsanläggningen underhölls, så att apparaturen vore i så gott skick som möjligt, om densamma med kort varsel behövde tagas i bruk. Kommerskollegium, som granskat utredningens förslag ur bl. a. tekniska synpunkter, framhöll, att de framlagda kalkylerna beträffande utfallet av den förordade ombyggnaden av Bergh-ugnarna grundade sig på resultatet av en relativt kort provdrift. Kollegium uttalade, att bättre klarhet rörande resultatet av omkonstruktionen torde kunna vinnas efter ombyggnaden av Bergh-ugn 1 och framhöll såsom självklart, att för den händelse någon allvarlig felbedömning därvid kunde konstateras, ombyggnaden av de övriga Bergh-ugnarna måste tagas under omprövning. Länsstyrelsen i Örebro län, som i första hand yttrat sig om det planerade bostadsbyggandet, hade efter överläggningar med bolaget, länsarbetsnämnden och länsarkitekten kommit till den slutsatsen, att någon bebyggelse utöver den för vakt- och beredskapstjänst erforderliga icke borde förekomma i grannskapet av skifferoljeverket, särskilt med hänsyn till bombfaran. Styrelsen för Svenska skifferoljeaktiebolaget anförde bl. a. att anläggningskostnaderna för gasolanläggningen av försiktighetsskäl borde beräknas till 11 000 000 kronor i stället för av utredningen beräknade 10 500 000 kronor.

För närmare kännedom om innehållet i Kvarntorpsutredningens utlåtande och de däröver avgivna remissyttrandena torde jag få hänvisa till den i prop. 143/1949 lämnade redogörelsen.

I nyssnämnda proposition föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för budgetåret 1949/50 anvisa *dels* till täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 3 750 000 kronor, *dels ock* till lån till bolaget ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor. Såsom framgår av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet hade föredraganden kommit till den slutsatsen, att skifferoljeverkets utbyggnad borde fullföljas efter i huvudsak de av utredningen föreslagna linjerna. Dock förutsattes, att tills vidare endast en Bergh-ugn skulle ombyggas och att det finge bli beroende på driftresultatet vid denna ugn om även de

två andra Bergh-ugnarna framdeles borde ombyggas. I enlighet härmed avsåg den föreslagna medelsanvisningen endast den utbyggnad, vilken motsvarade vad utredningen betecknat såsom etapperna 1 och 2. Av förenämnda reservationsanslag skulle 2 000 000 kronor användas till täckande av driftsförluster under budgetåret 1949/50, 1 500 000 kronor till förnyelse av redan befintliga anläggningar och 250 000 kronor till anskaffning av ny asktransportanordning. Av investeringsanslaget avsågos 700 000 kronor till utförande av en vattenreningsanläggning, 500 000 kronor till anskaffning av vissa maskiner m. m. för rationalisering av skifferbrytningen, 800 000 kronor till fullföljande av ombyggnaden av Bergh-ugn 1 samt — i enlighet med det av styrelsen för skifferoljebolaget framförda förslaget — 4 000 000 kronor till fullbordande av gasolanläggningen. Några medel beräknades däremot icke till nya bostäder.

Enligt skrivelse nr 273/1949 anvisade riksdagen de i propositionen begärda anslagen.

Beträffande anslagens användning har Kungl. Maj:t den 3 juni 1949 och den 21 december 1949 meddelat vissa bestämmelser. Investeringsanslaget å 6 000 000 kronor ställdes jämlikt beslut förstnämnda dag till statskontorets förfogande för utlämnande av lån till bolaget, som skulle äga använda beloppet till utbyggnad av anläggningarna på sätt som angivits i propositionen. Som villkor för lånets erhållande och åtnjutande skulle enligt beslutet gälla, att utbetalningen av lånet skulle ske i den mån medel för anläggningarnas utförande erfordrades och med belopp varje gång som statskontoret efter framställning av bolaget bestämde, att å lyftat lånebelopp skulle erläggas tre procent årlig ränta och att lånet skulle vara betalbart vid anfordran. Genom särskilt beslut samma dag ställde Kungl. Maj:t 2 000 000 kronor av reservationsanslaget å 3 750 000 kronor till förfogande för täckande av bolagets driftsförluster under budgetåret 1949/50. Beträffande återstoden av anslaget, som enligt riksdagsbeslutet avsetts till förnyelse av redan befintliga anläggningar och till anskaffning av ny asktransportanordning, förklarade Kungl. Maj:t sig framdeles vilja, efter framställning från bolaget, fatta beslut. I skrivelse den 16 november 1949 har bolaget hemställt att av ifrågavarande medel få disponera dels 250 000 kronor till anskaffning av asktransportanordning, dels 365 000 kronor till ombyggnad av vissa ugnar m. m., vilka arbeten enligt skrivelsen vore betingade av normal förslitning, dels ock 240 000 kronor till bestridande av kostnaderna för flyttning av viss del av en bolaget tillhörig färskvattenledning från sjön Tisaren. Denna flyttning vore enligt bolaget nödvändig för att bolaget skulle kunna genomföra en reviderad plan för skifferbrytningen, som i samråd med av Kvarntorpsutredningen anlidade experter upprättats efter det att utredningen avlämnat sitt utlåtande. Utredningen hade sålunda icke varit i tillfälle att i sitt förslag till medelsanvisning upptaga något anslag till flyttning av vattenledningen. Genom beslut den 21 december 1949 ställde Kungl. Maj:t 615 000 kronor till bolagets förfogande för anskaffning av asktransportanläggningen och för utförande av de av normal förslit-

ning betingade arbetena å ugnar m. m. Däremot anvisades icke några medel till flyttning av vattenledningen.

I en den 16 november 1949 dagtecknad promemoria har bolaget vidare anmält, att vissa merkostnader beräknades uppkomma i samband med den pågående ombyggnaden av Bergh-ugn 1. Härom anföres i promemorian bl. a. följande.

En nykonstruktion av den art, som ombyggnaden av Bergh-ugnen innebär, är tekniskt sett synnerligen komplicerad och kräver ett omfattande experimentarbete. Det definitiva utformandet av alla detaljer kunde därför icke bestämmas förrän vissa erfarenheter vunnits från driften av de i december 1948 färdigställda provschakten och sålunda till vissa delar icke förrän Kvarntorpsutredningens betänkande avlämnats. Vid slututformningen av detaljkonstruktionerna befanns det vara på längre sikt mest ekonomiskt att i samband med ombyggnaden förnya vissa delar av ugsanläggningen, oaktat att någon nykonstruktion av dessa delar icke var aktuell. Vidare konstaterades, att de vid provdriften vunna erfarenheterna borde leda till vissa mindre förändringar av vid provdriften använda detaljkonstruktioner.

De nödvändiga förändringarna i detaljkonstruktionerna samt de förnyelsearbeten, som ur driftsekonomisk synpunkt ansågos böra komma till stånd i samband med ombyggnaden, ha medfört, att vissa fördyringar av de beräknade anläggningskostnaderna måste förutses.

Av den beräknade fördyringen, ca 475 000 kronor, kan ca 75 000 kronor anses belöpa på förändringar av olika detaljkonstruktioner och ca 400 000 kronor på sådana förnyelsearbeten, som det ur driftsekonomisk synpunkt ansetts erforderligt att utföra i samband med ombyggnaden (ramar, fickor, retortrar, grenrör, del av kondensationsanläggningen, reparationer).

Bolagets styrelse har i bokslutet för räkenskapsåret 1948/49 av medel, som 1948 års riksdag anvisat till täckande av driftsförlust under nämnda räkenskapsår, reserverat 285 736:77 kronor för täckande av den beräknade fördyringen, varefter skulle återstå ca 200 000 kronor att täcka med andra medel.

I skrivelse den 22 december 1949 har bolaget hemställt, att 200 000 kronor av det av 1949 års riksdag till förnyelse av anläggningarna anvisade beloppet om 1 500 000 kronor måtte ställas till bolagets förfogande för täckande av den återstående delen av ifrågavarande merkostnader.

Årets utbyggnadsfrågor.

I skrivelse den 19 december 1949 har *styrelsen för Svenska skifferoljeaktiebolaget* anmält, att ombyggnaden av Bergh-ugn 1 nu fortskridit så långt, att den ena av de två ugsrader, av vilka ugnen är sammansatt, har färdigställts och att den andra ugsraden beräknades bli driftsfärdig i januari 1950. Enligt skrivelsen har provdrift av den färdigställda ugsraden ägt rum under kontroll av Mellersta och norra Sveriges ångpanneförening. Resultatet av provdriften framgår av en till skrivelsen fogad, av Ångpanneföreningen upprättad redogörelse. Enligt denna har provdriften pågått under tiden 22 november—5 december 1949. I redogörelsen framhålles, att driftsförhållandena vid provningens början ännu icke hunnit utformas på

sådant sätt, som skäligen kunde väntas komma att giva bästa möjliga resultat. Vissa omställningar hade ägt rum under provet, vilket medfört ett under provtiden i vissa avseenden successivt förbättrat resultat. Rörande provningsresultatet anföres följande.

Vid de beräkningar och utredningar, som utfördes i samband med »Kvarntorpsutredningen 1948» har skifferoljeverkets framtida produktionsciffror m. m. bedömts under förutsättning av att en ombyggnad av Berghs ugnshus skulle göra det möjligt att höja den genomsatta skiffermängden till ungefär $2\frac{1}{2}$ gånger den nuvarande.

Provnigen har utförts med denna större skiffermängd. De resultat, som erhållits i medeltal för hela provtiden, visa, att tidigare antagna och i samband med »Kvarntorpsutredningen 1948» angivna värden innehållas med mycket god marginal. Anmärkningsvärt är, att utbytet av såväl gasbensin, svavel som gasol vid provet legat betydligt mycket högre än enligt utredningen. Även ångmängden från ugnsraden ligger avsevärt högre. Mycket talar för att ännu bättre driftsresultat kunna uppnås, sedan längre tids erfarenhet föreligger.

I skifferoljebolagets skrivelse anföres vidare, att en ugnsråd utgör en självständig enhet, som drives oberoende av den andra ugnsraden. För bedömning av ugnens produktionsmöjligheter vore det därför fullt tillräckligt med kontrollerad provdrift av en ugnsråd. Styrelsen hade — efter övervägande av Ångpanneföreningens rapport samt inom bolaget upprättade bokföringsrapporter och beräkningar och under antagande att den nuvarande proportionen mellan lönekostnader och försäljningspriser icke nämnvärt komme att rubbas — funnit förutsättningar föreliggande för att det ekonomiska resultatet av driften vid bolagets anläggningar vid Kvarntorp under räkenskapsåret 1949/50 skulle i huvudsak komma att överensstämja med Kvarntorpsutredningens beräkningar. Däremot väntades kostnaderna för den utbyggnad, vartill medel anvisats av 1949 års riksdag, komma att överstiga det belopp, som tidigare beräknats. Sålunda beräknades kostnaderna för vissa delar av gasolanläggningen på grund av devalveringen komma att ökas med ca 500 000 kronor, och vidare ansåge styrelsen det av tekniska skäl önskvärt att anskaffa en grävmaskin, som — efter devalveringen — ställde sig 280 000 kronor dyrare än den av Kvarntorpsutredningen avsedda grävmaskinen. Av sistnämnda belopp beräknades 80 000 kronor utgöra merkostnad på grund av devalveringen.

Beträffande bolagets fortsatta verksamhet finner styrelsen med hänsyn till de förbättrade produktionsmöjligheterna efter ombyggnad av Bergh-ugnarna och till det under innevarande räkenskapsår hittills uppnådda driftsresultatet motiverat, att anläggningarna utbyggas till etapp 3 enligt Kvarntorpsutredningens förslag. Styrelsen föreslår därför, att beslut fattas om ifrågavarande utbyggnad och att därtill erforderliga medel anvisas för budgetåret 1950/51. Styrelsen anför, att de av utredningen beräknade kostnaderna för ifrågavarande utbyggnad kontrollerats inom bolaget med ledning av prisläget i december 1949, varvid dock devalveringens inverkan på utbyggnadskostnaderna ännu icke helt kunnat överblickas. Kostnaderna för

fullföljandet av vattenreningsanläggningens omläggning och utbyggnad samt för anskaffning av maskiner m. m. för ökning av skifferbrytningen väntas enligt de nya kalkylerna komma att överensstämma med utredningens siffror, d. v. s. 500 000 kronor respektive 1 000 000 kronor. I övrigt framgår av kontrollräkningen, att avvikelser från utredningens kalkyler förekomma i såväl fördyrande som förbilligande riktning. Fasta offerter ha enligt skrivelsen införskaffats beträffande ombyggnaden av Bergh-ugnarna 2 och 3 samt uppförandet av svavelverk.

Liksom skett vid ombyggnad av Bergh-ugn 1 har styrelsen i fråga om ombyggnaden av Bergh-ugnarna 2 och 3 — som enligt tidigare beräkningar skulle draga en kostnad av tillsammans 5 950 000 kronor — utgått från, att viss förnyelse i samband med ombyggnaden bör ske av sådana delar, som äro utsatta för stark påfrestning. Kostnaderna för ifrågakvarande ombyggnad jämte nämnda förnyelsearbeten beräknas av styrelsen till 7 500 000 kronor.

Enligt Kvarntorpsutredningen skulle i samband med ombyggnaden av Bergh-ugnarna 2 och 3 erfordras två nya svavelverk till en kostnad av 4 400 000 kronor. Därest svavelverket vid Kinne-Kleva finge överföras till Kvarntorp, komme kostnaden enligt utredningen att nedgå till 2 800 000 kronor. Styrelsen anför att ett nytt, större svavelverk, som har tillräcklig kapacitet för att ersätta de två av utredningen avsedda svavelverken, kan anskaffas till en kostnad av 3 100 000 kronor. Av detta belopp utgör enligt skrivelsen 250 000 kronor merkostnad på grund av devalveringen.

Med hänsyn till behovet av driftsövervakning vid skifferoljeverket anser styrelsen nödvändigt att ytterligare 80 bostadslägenheter uppföras å bolagets bostadsområde, såsom ock förordats av Kvarntorpsutredningen. Bolagets medelsbehov för ifrågakvarande bostadsbyggande beräknar styrelsen till 300 000 kronor. Styrelsen förutsätter därvid i likhet med Kvarntorpsutredningen, att bolaget för anskaffning av ytterligare kapital för ändamålet skall utnyttja samma möjligheter, som i allmänhet stå industrien till buds.

För den framtida driften av Ljungströmsanläggningen bör bolaget enligt styrelsens mening förvärva ytterligare mark för en kostnad av 275 000 kronor. Härom anför styrelsen.

Ur beredskapssynpunkt träffade bolaget 1945 avtal om framtida köp av ett för Ljungströmsdrift speciellt lämpat område om cirka 182 hektar, vilket eljest kunnat komma att förvärfvas av andra företag, som för sin fabrikation äro beroende av kalksten och alunskiffer. Under innevarande år har tiden för köpets fullföljande framflyttats till den 1 september 1950 i avvaktan på beslut av 1950 års riksdag om utbyggnad till etapp 3. Därest utbyggnad till etapp 3 skall komma till stånd förefinnes behov av området omkring 1953—1954. För optionsrätten till området har bolaget 1945 erlagt 100 000 kronor, vilken kostnad påförts driften. För förvärvets fullföljande har bolaget numera att erlägga ytterligare 275 000 kronor. Med hänsyn till att området erfordras för Ljungströmsdriften vid etapp 3 ävensom ur beredskapssynpunkt anser styrelsen erforderligt, att det beräknade medelsbehovet för etapp 3 utökas med ett belopp om 275 000 kronor för fullföljande av nämnda markförvärv.

Medelsbehovet för utbyggnaden av bolagets anläggningar m. m. anger styrelsen till sammanlagt 12 955 000 kronor. Härav borde enligt styrelsen 830 000 kronor anvisas som anslag för täckande av kostnadsökningar genom devalveringen. Av återstoden borde det belopp av 275 000 kronor, som avsetts till markförvärv för Ljungströmsanläggningen, ställas till förfogande genom anslag samt resten dels genom anslag och dels genom lån med fördelning enligt de av Kvarntorpsutredningen tillämpade principerna.

Styrelsen förutsätter, att de angivna detaljsiffrorna icke betraktas som bindande, så länge den totala kostnadsramen innehålles.

Styrelsen framhåller slutligen att behovet av medel för ersättningsanskaffningar och förnyelse av anläggningar under de närmaste åren är svårt att helt överblicka. Av det belopp om 1 500 000 kronor, som genom 1949 års riksdagsbeslut ställts till förfogande för ändamålet, komma enligt styrelsens beräkningar ca 1 000 000 kronor att disponeras under budgetåret 1949/50. Styrelsen förutser, att det framdeles kan uppkomma behov av förnyelsemedel, vilka icke kunna täckas av vad som återstår av de hittills för ändamålet avsedda medlen eller löpande driftsöverskott. Styrelsen föreslår därför, att för budgetåret 1950/51 anvisas ett anslag å 1 000 000 kronor att jämte den beräknade reservationen å det för innevarande budgetår anvisade beloppet användas till bestridande av kostnaderna för nödvändiga förnyelsearbeten och ersättningsanskaffningar.

Det sammanlagda medelsbehov, som styrelsen räknar med, utgör således (12 955 000 + 1 000 000 =) 13 955 000 kronor.

Remissyttranden.

Över skifferoljebolagets framställning ha yttranden avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, statskontoret, kommerskollegium (som bifogat utlåtanden från bergmästaren i västra distriktet och Sveriges industriförbund), statens handels- och industrikommission, fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret och länsstyrelsen i Örebro län.

Ingen av de hörda remissinstanserna har velat avstyrka att utbyggnaden av skifferoljebolagets anläggningar fullföljes enligt förslaget. *Fullmäktige i riksbanken* förklara sig emellertid icke kunna bedöma, i vad mån en provdrift av en begränsad del av den planerade utbyggnaden under den korta tid provdriften pågått kan läggas till grund för en någorlunda säker prognos angående produktionsresultatet på längre sikt. Därtill kommer enligt fullmäktiges mening att avsättningsmöjligheterna för en produktion av den omfattning utbyggnaden syftar till synas osäkra. Fullmäktige understryka ånyo vikten av en ingående prövning av frågan huruvida anläggningsarbeten av ifrågavarande storleksordning böra igångsättas i ett läge, då krav måste resas på fortsatt begränsning av investeringsvolymen.

Beträffande provdriften vid Bergh-ugn 1 anför *kommerskollegium*, att det skulle ha varit av värde, om försökstiden hade kunnat utsträckas ytterligare,

varigenom exempelvis hade vunnits bättre erfarenheter om eventuella konstruktiva svagheter. Enligt kommerskollegii mening förefaller det dock med hänsyn till Ångpanneföreningens ganska positiva uttalanden om provningsresultaten, som om man skulle kunna anse att omkonstruktionen innebär en så avsevärd förbättring, att även de övriga Bergh-ugnarna böra ombyggas. Liknande synpunkter anförs av *fullmäktige i riksgäldskontoret* och *Sve-riiges industriförbund*. Sistnämnda remissinstans framhåller emellertid, att det torde vara ovisst om bolagets tillverkning av gasol, som väntas möta inhemsk konkurrens, kommer att lämna det gynnsamma resultat man räknat med. Industriförbundet förutsätter vidare att bolagets framtida verksamhet icke drives så, att andra industrier inom närliggande näringsgrenar, vilka icke haft bolagets möjligheter till statsunderstöd, beredas svårigheter.

Statens handels- och industrikommission framhåller, att ökningen av bolagets produktion av svavel genom den föreslagna utbyggnaden beräknas uppgå till ca 12 000 ton, vilket skulle betyda att fortsatt import av svavel från Amerikas förenta stater icke skulle bli nödvändig. Kommissionen påpekar emellertid möjligheten av att vid tidpunkten för den ökade produktionen vid Kvarntorp en övergång till användande av svavelkis i stället för svavel ägt rum i sådan utsträckning, att import från Amerika ändå skulle kunna undvaras eller väsentligt reduceras.

Handels- och industrikommissionen har vidare anfört vissa synpunkter på frågan om möjligheterna att inom ramen för gällande investeringsplan bereda utrymme för de investeringar som erfordras för utbyggnaden och att ställa valuta till förfogande för erforderlig maskinimport. Bolaget har för kommissionen uppgivit, att utbyggnaden skall kunna bedrivas i sådan takt, att under 1950 byggnadstillstånd erfordras för anläggningar motsvarande sammanlagt 1 725 000 kronor. Detta belopp överstiger enligt kommissionen vad som i investeringsplanen är beräknat för skifferoljeverkets utbyggnad. Kommissionen anser dock, att ombyggnadsarbetenas successiva genomförande borde göra det möjligt att belasta nästa års investeringsplan med över-skjutande tillståndsbelopp. Enligt bolagets uppgifter utgör valutabehovet för import av maskiner ca 2 400 000 kronor. Med hänsyn till de väsentliga årliga valutabesparingar, delvis i dollars, som den ökade produktionen främst av bensin och brännolja beräknas medföra, har kommissionen icke velat motsätta sig att valuta anvisas för denna import. Hinder möter sålunda ur kommissionens synpunkter icke mot beviljande av de byggnadstillstånd och importlicenser, som komma att erfordras för utbyggnaden.

Rörande det av bolaget planerade tillskottet av bostadslägenheter för bolagets personal anför *länsstyrelsen i Örebro län* följande.

I medelsbehovet för utbyggnaden av etapp 3 har styrelsen medtagit ett belopp av 300 000 kronor för uppförande av bostäder. Länsstyrelsen anser — som också framhållits i ett tidigare remissyttrande — att någon mera omfattande bostadsbebyggelse i omedelbar anslutning till verket ej bör ske. Emellertid är det uppenbart, att bostäder där behövas i en omfattning, som täcker bolagets behov av sådan arbetskraft som ständigt behöver finnas inom räckhåll för säkrande av verkets ändamålsenliga drift: viss teknisk

personal, specialarbetare, förmän och över huvud taget personal för vakt- och beredskapstjänst. Såvitt länsstyrelsen kan finna, håller sig den av styrelsen planerade bostadsbebyggelsen inom den ram för bebyggelse vid Kvarntorp, som länsstyrelsen ursprungligen tänkt sig. Länsstyrelsen vill sålunda tillstyrka även denna del av förslaget.

Det kunde givetvis ifrågasättas om ej föreliggande bostadsbehov — såsom fallet är på många andra håll — skulle kunna klaras utan någon kapitalinsats från bolaget. Länsstyrelsen har emellertid kommit till den uppfattningen, att bebyggelsen i fråga — på grund av de speciella Kvarntorpsförhållandena — knappast kan komma till stånd utan ekonomisk medverkan från bolagets sida. Det begärda anslaget för ändamålet torde därför få anses ofrånkomligt.

Arbetsmarknadsstyrelsen, som i likhet med länsstyrelsen i Örebro län anser att bostadsbyggandet vid Kvarntorp bör begränsas till det absolut nödvändiga, framhåller att det icke torde vara möjligt att inom ramen för länsbostadskvoten för länet ställa 80 lägenheter till skifferoljebolagets förfogande, i vart fall icke om lägenheterna skola uppföras under loppet av ett år. Denna fråga bör sålunda enligt arbetsmarknadsstyrelsen prövas i särskild ordning.

Vissa erinringar mot styrelsens förslag angående finansieringen av skifferoljeverkets drift och utbyggnad göras av statskontoret, fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret. *Statskontoret* anför i huvudsak följande.

Styrelsen har beräknat det sammanlagda medelsbehovet för utbyggnad till etapp 3 enligt kvarntorpsutredningens förslag till 12 955 000 kronor. Nämnade belopp skulle täckas dels genom anslag och dels genom lån med fördelning i princip i enlighet med kvarntorpsutredningens förslag. Enligt styrelsens sammanställning av medelsbehovet skulle 830 000 kronor av ovannämnda belopp avse kostnadsökningar på grund av devalveringen, vilka givetvis icke kunnat medtagas av kvarntorpsutredningen, men vilka enligt styrelsens förslag borde täckas genom anslag. Kostnadsökningarna fördela sig med 250 000 kronor på svavelverket, 80 000 kronor för grävmaskiner samt 500 000 kronor för gasolanläggningen. Styrelsen synes emellertid ha förbisett, att endast de två första posterna på tillhoppa 330 000 kronor innefattas i beloppet å 12 955 000 kronor. Medel till gasolanläggningen beviljades nämligen redan av 1949 års riksdag, varför några kostnader för denna anläggning icke ingå i sammanställningen. Det sammanlagda medelsbehovet för utökning till etapp 3 borde därför egentligen ha ökat med 500 000 kronor till 13 455 000 kronor. Enär bolaget av 1949 års riksdag för utbyggnad av gasolanläggningen erhöll 4 000 000 kronor, ehuru kvarntorpsutredningen beräknat kostnaderna till 3 500 000 kronor, synes den av styrelsen beräknade merkostnaden för gasolanläggningen på grund av devalveringen, 500 000 kronor, täckas av det belopp, som riksdagen anvisat såsom säkerhetsmarginal. Någon ytterligare medelsanvisning för gasolanläggningen synes därför av andra skäl än styrelsen angivit icke vara erforderlig. För nyanskaffningarna under budgetåret 1950/51 tillkommer ytterligare ett belopp av 1 000 000 kronor, varför det sammanlagda medelsbehovet skulle uppgå till 13 955 000 kronor. Statskontoret förutsätter då, att svavelverket vid Kinne-Kleva icke skall överflyttas till Kvarntorp, i vilket fall vissa besparingar torde kunna göras.

Av vad tidigare anförts framgår, att styrelsen föreslagit, att medelsbe-

hovet skulle täckas genom dels anslag och dels lån med fördelning i princip efter kvarntorpsutredningens förslag, samt att de oförutsedda kostnadsökningarna på grund av devalveringen skulle täckas genom anslag. Styrelsen har vidare föreslagit, att medel för fullföljande av inköp av visst markförvärv för »ljungströmsdrift» liksom medel till det av styrelsen begärda millionbeloppet för viss förnyelseanskaffning skulle anvisas genom anslag å riksstaten. Statskontoret har icke något att erinra mot att kvarntorpsutredningens förslag följes vad angår fördelningen mellan anslags- och låne-medel i fråga om de i utredningen ingående posterna. Ämbetsverket kan icke heller motsätta sig, att medel för ombyggnads- eller ersättningsanskaffningarna, i den mån de ej utgöra verkliga nyanläggningar, täckas genom anslag, då bolaget uppenbarligen saknar medel att gälda dessa utgifter i annan ordning. Statskontoret förutsätter emellertid härvid, att bolagets räkenskaper framdeles så uppläggas, att verkliga underskottet med tydlighet kommer till synes i redovisningen. Såsom framgår av bilagd balansräkning per den 30 juni 1949 har så ej blivit fallet beträffande Skifferoljeaktiebolagets redovisning av förlusten för verksamhetsåret $\frac{1}{7}$ 1948— $\frac{30}{6}$ 1949.

Däremot anser statskontoret, att kostnadsökningarna genom devalveringen icke böra täckas genom anslag å driftbudgeten utan genom investeringsanslag. Dessa merkostnader avse nämligen nyanläggningar eller nyanskaffningar, vilka ursprungligen finansierats av kapitalmedel. Enär inköp av mark måste anses som en kapitalinvestering, bör enligt statskontorets förmenande även kostnaderna för inköp av området för »ljungströmsdrift» täckas genom investeringsanslag. På grund av vad sålunda anförts får statskontoret föreslå, att av medel, tillhoppa 13 955 000 kronor, som anses böra ställas till bolagets förfogande, ett belopp av 9 755 000 kronor anvisas å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd samt återstoden 4 200 000 kronor täckas genom anslag å driftbudgeten.

Slutligen vill statskontoret, i anledning av vad styrelsen anført om att den framlagda kostnadsfördelningen icke skall vara bindande, så länge den totala kostnadsramen hålles, framhålla, att enligt ämbetsverkets mening styrelsen icke kan tilldelas befogenhet att avvika från den kostnadsfördelning, som förutsatts vid riksdagens prövning av anslagsfrågorna, detta så mycket mindre som icke heller Kungl. Maj:t läser äga möjlighet att medgiva andra än mindre avvikelser från den till grund för riksdagsbeslutet liggande kostnadsberäkningen.

Fullmäktige i riksbanken anföra i anledning av styrelsens förslag, att nyinvesteringarna skulle finansieras genom lån, att det med hänsyn till bolagets jämförelsevis ringa aktiekapital och det förutsebara driftsresultatet synes principiellt riktigare att tillföra bolaget ökat aktiekapital motsvarande den del av utgifterna, som resulterar i tillgångar av anläggningskaraktär. Fullmäktige ha emellertid icke velat framställa någon erinran mot att ifrågavarande kostnader tills vidare täckas genom lån men förutsätta därvid, att frågan om ökning av aktiekapitalet upptages till prövning, sedan utbyggnaderna fullbordats. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* ha med hänsyn till att utbyggnaden är avsedd att genomföras under en tidrymd av tre år ifrågasatt, huruvida icke en uppdelning av de erforderliga anslagsmedlen lämpligen bör ske på ifrågavarande tre budgetår i syfte att anpassa medelsanvisningen efter den faktiska medelsförbrukningen.

I en den 16 februari 1950 dagtecknad skrift har bergsingenjören S. V. *Bergh* framlagt vissa synpunkter i anledning av framställningen.

Departementschefen.

Svenska skifferoljeaktiebolaget bildades år 1941 för att genom utnyttjande av oljeskiffertillgångarna i östra Närke medverka till landets försörjning med flytande bränsle. Bolagets anläggningar förlades till Kvarntorp i Ekeby socken av Örebro län. År 1943 överfördes flottans skifferoljeverk vid Kinne-Kleva till bolaget. Sedermera har driften i Kinne-Kleva nedlagts.

År 1946 godkände riksdagen en av bolaget framlagd plan för utbyggnad av Kvarntorpsanläggningarna. Planen innebar, att anläggningarna skulle ökas med en kalkugn och en anläggning för framställning av komprimerad gas för bränsleändamål, s. k. gasol, varjämte verkets tre oljedestillationsugnar av Berghs konstruktion skulle ombyggas för ökad produktion enligt en av bolaget utarbetad metod. Dessutom skulle ångkraftverket utvidgas till en kapacitet, som svarade mot den ökade produktionen. Till en första utbyggnadsetapp, avseende kalkugnen och gasolanläggningen samt en Bergh-ugn jämte ångkraftverket, anvisade riksdagen 10 700 000 kronor. Därjämte anvisade riksdagen 5 300 000 kronor till täckande av driftsförluster m. m. under utbyggnadstiden. Sammanlagt anvisades alltså år 1946 16 000 000 kronor till bolagets verksamhet. År 1947 anvisade riksdagen vidare 3 000 000 kronor till finansiering av gasoldistribution i egen regi och utbyggnad av en kemisk-teknisk industri med gasol som utgångsmaterial.

I slutet av år 1947 anmälde styrelsen för skifferoljebolaget, att bolaget på grund av likviditetssvårigheter behövde ytterligare kapitaltillskott. I anledning härav tillkallade dåvarande departementschefen fem utredningsmän för att utreda frågan om bolagets framtida verksamhet. I avvaktan på utredningens resultat avbröts den pågående utbyggnaden av anläggningarna vid Kvarntorp. Till täckande av driftsförluster m. m. under tiden till och med den 30 juni 1949 och för betalning av beställningar, som redan gjorts för utbyggnaden, anvisade 1948 års riksdag ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor.

I februari 1949 avlämnade utredningsmännen, som antagit benämningen Kvarntorpsutredningen 1948, sitt utlåtande angående bolagets framtida verksamhet. Av utlåtandet framgick att utredningen med hänsyn till resultatet av de beräkningar rörande bolagets verksamhet, som utredningen låtit utföra, och till verksamhetens värde ur beredskapssynpunkt funnit det vara förmånligast för staten att utbyggnaden av skifferoljeverket finge fortgå efter de riktlinjer, vilka angivits i den av 1946 års riksdag godkända utbyggnadsplanen. I överensstämmelse med detta sitt ställningstagande förordade utredningen, att de tre Bergh-ugnarna vid verket ombyggdes för högre produktion enligt den av bolaget utarbetade metoden, att ångkraftverket utvidgades till erforderlig kapacitet och att den påbörjade gasolanläggningen fullbordades. Dessutom föreslog utredningen, att vattenreningsanläggningen vid skifferoljeverket skulle kompletteras och byggas, att anordningarna för skiffrens brytning och beredning skulle kompletteras dels i rationaliseringssyfte dels för att möjliggöra en ökning av produktionen,

att en ny asktransportanläggning skulle utföras, att ytterligare två svavelverk skulle anskaffas, därav eventuellt ett från Kinne-Kleva, och att nya bostadshus om sammanlagt åttio lägenheter skulle uppföras vid Kvarntorp.

Utredningen förutsatte, att den föreslagna utbyggnaden skulle genomföras i tre etapper. Under den första etappen, avseende tiden 1 juli 1949—30 juni 1950, skulle arbetet på Bergh-ugn 1 och gasolanläggningen slutföras, vattenreningsanläggningens utbyggnad påbörjas, vissa maskiner för rationalisering av skifferbrytningen m. m. och en ny asktransportanläggning anskaffas samt fyrtio bostadslägenheter utföras. Under den andra etappen, omfattande tiden 1 juli 1950—30 juni 1953 skulle den återstående delen av utbyggnadsprogrammet genomföras. Efter avslutad utbyggnad skulle den tredje etappen inträda fr. o. m. den 1 juli 1953.

Enligt utredningens beräkningar skulle utbyggnaden medföra att bolagets produktion av brännolja, bensen, svavel och gasol komme att ökas väsentligt. Som följd härav skulle en betydande förbättring av bolagets ekonomi inträda. För räkenskapsåret 1949/50 förutsåg utredningen, att bolagets verksamhet skulle resultera i ett driftunderskott av 1 820 000 kronor. Redan på följande år beräknades emellertid verksamheten komma att lämna ett mindre överskott. När hela utbyggnadsprogrammet genomförts skulle jämförelsevis betydande årliga driftöverskott kunna påräknas. De av utredningen framräknade driftresultaten inneslöto dock icke avsättning till förnyelsefond. Enligt utredningen vore det möjligt, att behov av förnyelse av anläggningarna komme att framträda under årens lopp, vilka ej kunde täckas av de löpande driftöverskotten.

Medel till utbyggnaden skulle enligt Kvarntorpsutredningens förslag tillskjutas dels genom anslag å riksstaten och dels genom lån till bolaget. Med avseende å de två första utbyggnadsetapperna borde enligt utredningen för budgetåret 1949/50 anvisas anslag å 2 000 000 kronor till täckande av driftsförluster under nämnda budgetår, 1 500 000 kronor till kostnader för förnyelse av de gamla anläggningarna och 250 000 kronor till anskaffning av ny asktransportanläggning eller tillhoppa 3 750 000 kronor. Vidare erfordrades för samma tid i form av lån till bolaget 500 000 kronor till anskaffning av utrustning för rationalisering av skiffrens brytning och beredning, 700 000 kronor till utbyggnad av vattenreningsanläggningen, 800 000 kronor för att fullfölja ombyggnaden av Bergh-ugn 1, 3 500 000 kronor för att fullborda gasolanläggningen och 150 000 kronor till uppförande av bostäder, sammanlagt alltså 5 650 000 kronor. Bolagets totala medelsbehov för budgetåret 1949/50 beräknades sålunda av utredningen till 9 400 000 kronor. Medelsbehovet för de anläggningar, som avsåge den tredje utbyggnadsetappen, skulle enligt utredningen uppgå till 12 000 000 kronor. Detta belopp borde anvisas för budgetåret 1950/51, därav 2 600 000 kronor som anslag å riksstaten och 9 400 000 kronor som lån till bolaget.

I anledning av utredningsresultatet föreslog Kungl. Maj:t i prop. 143/1949 riksdagen att för budgetåret 1949/50 anvisa medel till skifferoljebolagets

fortsatta verksamhet och utbyggnad i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens beräkningar. Dock beräknades i propositionen 4 000 000 kronor till gasolanläggningens fullbordande i stället för det av utredningen föreslagna beloppet av 3 500 000 kronor; vidare avsågos icke några medel till bostäder. I propositionen tillstyrktes, att en Bergh-ugn skulle ombyggas i enlighet med utredningens förslag, medan det finge bli beroende på driftsresultatet vid denna ugn om även de andra Bergh-ugnarna skulle ombyggas. Med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen framställda förslag anvisade riksdagen för budgetåret 1949/50 dels till täckande av vissa kostnader för skifferoljebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 3 750 000 kronor, dels till lån till bolaget ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Styrelsen för skifferoljebolaget har nu hemställt om ytterligare medel till bolagets verksamhet under innevarande budgetår. Vidare har styrelsen meddelat vissa driftsresultat, som erhållits vid den till hälften ombyggda Bergh-ugnen 1. I anslutning härtill har styrelsen anhållit, att medel måtte anvisas för genomförande av skifferoljeverkets utbyggnad i tredje etappen enligt Kvarntorpsutredningens förslag.

I fråga om bolagets behov av ytterligare medel för verksamheten under innevarande budgetår må först erinras, att bolaget i skrivelse den 16 november 1949 hemställt bl. a., att 240 000 kronor måtte ställas till bolagets förfogande för flyttning av en viss del av bolagets färskvattenledning från sjön Tisaren. Denna åtgärd anses nödvändig för att skifferbrytningen skall kunna genomföras enligt uppgjord plan. Enligt min mening är åtgärden närmast av sådan art, att kostnaden för densamma borde påföras driften och sålunda bestridas från det år 1949 till täckande av driftsförlust anvisade beloppet å 2 000 000 kronor. Då emellertid brytningsplanen färdigställts efter det att Kvarntorpsutredningen avgivit sitt utlåtande och sålunda behovet av åtgärden icke kunnat förutses vid uppskattningen av driftsförlusten, är det knappast sannolikt, att sistnämnda belopp kommer att förslå till täckande jämväl av ifrågakarande flyttningkostnad. Jag vill därför icke motsätta mig att förnyelsemedel i mån av behov ställas till förfogande för ändamålet. Därest riksdagen icke har något att erinra, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma i vad mån så skall ske.

Av bolagets promemoria den 16 november 1949 framgår, att bolaget i samband med den pågående ombyggnaden av Bergh-ugn 1 funnit sig böra dels vidtaga vissa förändringar i ugnens detaljkonstruktion dels ock av driftsekonomiska skäl utföra vissa förnyelsearbeten å ugnen. Härigenom ha uppkommit merkostnader å ca 75 000 kronor respektive 400 000 kronor eller sammanlagt omkring 475 000 kronor. Av sistnämnda belopp ha ca 285 000 kronor ansetts böra påföras driften och sålunda bestridas av medel, som avsetts till täckande av bolagets driftsförluster. I skrivelse den 22 december 1949 har bolaget anhållit, att av de år 1949 anvisade förnyelsemedlen ett avrundat belopp å 200 000 kronor måtte ställas till förfogande för att täcka återstoden av merkostnaden.

Ifrågakarande fördyring av Bergh-ugnens ombyggnad synes helt bero på åtgärder vilka icke underställts Kvarntorpsutredningens prövning. Med hän-

syn till att det här gäller en nykonstruktion, vilken är tekniskt komplicerad och kräver ett omfattande experimentarbete, anser jag emellertid, att någon erinran mot de av bolaget företagna smärre konstruktionsändringarna och den därav uppkommande merkostnaden icke bör göras, särskilt som åtgärderna medföra en förbättring av ugnens driftsekonomi och driftssäkerhet. Icke heller vill jag resa någon invändning mot att bolaget i samband med ombyggnaden låtit utföra förnyelsearbeten å ugnen i angiven omfattning, då det måste anses välbetänkt att ombesörja dylika förr eller senare nödvändiga arbeten, medan ugnen ändå står stilla. Jag finner sålunda, att bolagets här berörda åtgärder böra godkännas och att tillgängliga förnyelsemedel böra ställas till förfogande för att täcka de därmed förenade kostnaderna i den mån så icke redan skett. Beslut härom torde böra fattas av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till att kostnaderna äro jämförelsevis stora och falla utom ramen för vad som tidigare anvisats till Bergh-ugns ombyggnad torde emellertid riksdagen böra beredas tillfälle att uttala sig i ärendet.

Till utbyte av grävmaskiner har i enlighet med Kvarntorpsutredningens förslag tidigare anvisats ett belopp av 100 000 kronor. Bolaget har nu funnit önskvärt att en dyrare grävmaskin anskaffades än den av utredningen avsedda. Merkostnaden beräknas av styrelsen till 280 000 kronor. Enligt vad jag inhämtat från bolaget skulle man genom anskaffning av den nu föreslagna kraftigare grävmaskinen vinna en icke oväsentlig förbättring av betingelserna för ett rationellt bedrivande av skifferbrytningen. Jag tillstyrker därför, att medel tillföras bolaget till ifrågavarande anskaffning.

Styrelsen har vidare meddelat, att devalveringen förorsakat en fördyring av gasolanläggningen med i runt tal 500 000 kronor. Som statskontoret framhåller, bör emellertid denna merkostnad täckas av de till fullbordande av gasolanläggningen år 1949 anvisade medlen.

Ombyggnaden av Bergh-ugn 1 har enligt styrelsen nu fortskridit så långt att en av de två ugnsrader, av vilka ugnen består, blivit färdigställd och kunnat underkastas provning. Denna har ägt rum under kontroll av Mellersta och norra Sveriges ångpanneförening, som upprättat en vid styrelsens skrivelse fogad redogörelse för resultaten av provdriften. Av redogörelsen framgår, att provet, som pågått under tiden 22 november—5 december 1949, utförts under de betingelser med avseende å skiffernas genomsättningshastighet, som förutsatts i Kvarntorpsutredningens beräkningar. Per tidsenhet har sålunda i ugnen behandlats ca två och en halv gånger så mycket skiffer som före ombyggnaden. Vid provet ha enligt redogörelsen de av Kvarntorpsutredningen antagna produktionsvärdena innehållits med mycket god marginal. Såsom anmärkningsvärt framhålls, att utbytet av s. k. gasbensin, svavel och gasol samt den producerade ångmängden legat högre än vad utredningen förutsatt. Enligt Ångpanneföreningens mening böra bättre driftsresultat kunna uppnås, när längre tids erfarenhet av driften föreligger.

Resultatet av den under kontroll verkställda provningen av den ombyggda delen av Bergh-ugn 1 synes sålunda stödja Kvarntorpsutredningens förslag att även de båda övriga Bergh-ugnarna skola ombyggas enligt den nya

metoden. Härigenom torde bolagets produktion av brännolja, bensin, svavel, gasol och elektrisk kraft kunna ökas i minst den omfattning, varmed utredningen räknat i sina kalkyler. Visserligen har provdriften icke omfattat mer än en ugnsråd, d. v. s. hälften av ugnen, och provdriften har pågått endast under en jämförelsevis kort tid. Såsom styrelsen framhållit i sin skrivelse utgör i allt fall den provade ugnsråden en självständig enhet, som drives oberoende av den andra ugnsråden. För att bedöma produktionsmöjligheterna torde det därför vara tillräckligt med kontrollerad provdrift av en ugnsråd. Sedan provdriften avslutades har vidare, enligt vad jag inhämtat, den först ombyggda ugnsråden varit i praktiskt taget kontinuerlig drift, varjämte även den andra ugnsråden hunnit färdigställas och tagas i drift. De produktionsresultat, som härvid uppnåtts, synas icke ha varit mindre gynnsamma än de resultat som erhöles under provdriften. Det torde sålunda nu vara klarlagt, att den av bolaget utarbetade metoden för ombyggnad av Bergh-ugnarna i syfte att ernå högre produktion är tekniskt möjlig att genomföra. Det kan även antagas att driften vid de ombyggda ugnarna bör ge minst de produktionsresultat varmed Kvarntorpsutredningen räknat. Något nytt material för en bedömning av driftskostnaderna vid de ombyggda Bergh-ugnarna har däremot icke framlagts av bolaget. Säkert sådant material torde icke kunna erhållas förrän efter en ganska lång driftstid, troligen först efter ett eller annat år. Här må erinras att utredningen framhållit, att dess beräkningar bl. a. rörande tillverkningskostnaderna vore försiktigt gjorda och att de borde lämna gott utrymme för ett bättre resultat. Det borde med hänsyn härtill vid oförändrad kostnads- och prisnivå icke behöva befaras att driftsresultatet i ekonomiskt avseende kommer att ställa sig sämre än vad utredningen räknat med.

Med hänsyn till det gynnsamma utfallet av driften vid den ombyggda delen av Bergh-ugn 1 torde, såsom förutsattes i propositionen nr 143 till föregående års riksdag, nu böra övervägas, huruvida de två andra Bergh-ugnarna vid skifferoljeverket böra ombyggas efter samma metod och alltså den av Kvarntorpsutredningen föreslagna utbyggnaden av bolagets anläggningar vid Kvarntorp fullföljas i sin helhet. Ifrågavarande utbyggnad skulle enligt utredningen draga en kostnad av 12 000 000 kronor utöver vad tidigare anvisats för ändamålet. I bolagsstyrelsens nu framlagda förslag beräknas kostnaden till 12 955 000 kronor.

Att i nuvarande läge verkställa så omfattande investeringar måste givetvis ge anledning till vissa betänkligheter, särskilt som en icke oväsentlig del av de erforderliga maskinerna m. m. skola anskaffas genom import. Emellertid kan framhållas, att bolaget, sedan utbyggnadsprogrammet genomförts, kommer att bli i stånd att avsevärt öka sin produktion av brännolja, bensin och andra för folkhushållet viktiga produkter. Härigenom kommer, såsom Kvarntorpsutredningen och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap m. fl. myndigheter tidigare understrukit, skifferoljeverkets beredskapsvärde att ökas väsentligt. Statens handels- och industrikommission framhåller, att den ökade produktionen kommer att medföra väsentliga

valutabesparingar, delvis i dollars. Vidare beräknas statsverkets framtida kostnader för upprätthållande av bolagets ur beredskapssynpunkt betydelsefulla verksamhet komma att minska, därest utbyggnaden genomföres. Ehellom det icke för närvarande är möjligt att angiva vilka kapitaltillskott som framdeles kunna komma att erfordras från statens sida, synes det med hänsyn till Kvarntorpsutredningens beräkningar angående driftsöverskotten från bolagets verksamhet under den tredje utbyggnadsetappen berättigat att antaga, att bolagets medelsbehov utöver nämnda driftsöverskott kommer att bli jämförelsevis obetydligt. Jag förutsätter därvid, att bolagets ledning kommer att tillvarata alla möjligheter att genom rationalisering av driften nedbringa produktionskostnaderna. I detta avseende synes bolaget ha fått värdefulla impulser från Kvarntorpsutredningen, vars förslag till rationaliseringsåtgärder redan förverkligats eller hålla på att genomföras. Vidare har inom skifferoljeverkets driftsledning, enligt vad bolaget under hand upplyst, företagets viss omorganisation och förstärkning av personalen, syftande till en effektivisering av driften.

Efter att ha övervägt de sålunda framkomna omständigheterna har jag kommit till den uppfattningen, att skifferoljeverkets utbyggnad bör fortsättas i enlighet med Kvarntorpsutredningens plan och erforderliga medel till utbyggnaden ställas till bolagets förfogande.

I detta sammanhang må erinras om bolagets i prop. nr 219/1947 omfördälda planer på utbyggnad av en kemisk-teknisk industri med gasol som utgångsmaterial. Enligt vad jag inhämtat pågår inom bolaget utredning angående möjligheterna att på grundval av den gas, som återstår sedan svavel m. m. utvunnits ur skifferdestillationsgasen, uppbygga en kemisk-teknisk industri efter vissa riktlinjer, som tidigare icke närmare övervägts inom bolaget. I den mån bolagets ekonomiska ställning och framtidsutsikter genom den nu förestående slutliga utbyggnaden av skifferoljeverket vinna erforderlig stadga, bör bolaget givetvis söka tillvarata alla möjligheter till dylik vidare utveckling av sin verksamhet. I sådant syfte torde bolaget böra utnyttja de erfarenheter, som redan föreligga inom landets kemisk-tekniska industri. På detta område kan ett samarbete med andra företag bli fruktbärande.

Vid kontroll av Kvarntorpsutredningens beräkningar har skifferoljebolagets styrelse funnit, att kostnaderna för utbyggnaden i vissa avseenden komma att avvika från de kostnader, vilka angivits i utredningens utlåtande. Avvikelserna, vilka gå i såväl fördyrande som förbilligande riktning, synas i huvudsak bero på sådana justeringar av de tidigare utbyggnadsplanerna, vilka ansetts motiverade av på sistone vunna erfarenheter.

Kostnaderna för ombyggnaden av Bergh-ugnarna 2 och 3, som av Kvarntorpsutredningen angivits till 5 950 000 kronor, beräknas nu av bolaget till omkring 7 500 000 kronor. Fördyringen uppgives bero på att bolaget ansett ändamålsenligt att — i likhet med vad som skett vid ombyggnaden av Bergh-ugn 1 — vidtaga vissa förbättringar av ugnarnas konstruktion och utföra vissa förnyelsearbeten å ugnarna. Av samma skäl som motivera

motsvarande åtgärder med avseende å Bergh-ugn 1 finner jag att den av bolaget beräknade merkostnaden för ombyggnaden av Bergh-ugnarna 2 och 3 bör godtagas. Jag tillstyrker sålunda, att 7 500 000 kronor anvisas för ändamålet.

För anskaffning av två svavelverk beräknade Kvarntorpsutredningen ett belopp av 4 400 000 kronor eller, därest det vid Kinne-Kleva befintliga svavelverket finge flyttas till Kvarntorp, 2 800 000 kronor. Svavelverken skulle enligt utredningen bl. a. tjäna till att rena skifferdestillationsgasen från svavel, så att alltför stark förorening av atmosfären i närheten av Kvarntorp och därmed följande skadeverkningar på vegetationen skulle kunna undvikas. Styrelsen har nu funnit det förmånligare att i stället för två svavelverk uppföra ett enda större verk, vilket skulle kunna anskaffas för en kostnad av 3 100 000 kronor. Beträffande den ifrågasatta flyttningen av svavelverket i Kinne-Kleva till Kvarntorp har jag från bolaget inhämtat, att därmed skulle vara förenade så avsevärda kostnader, att någon väsentlig besparing knappast skulle ernås, om hänsyn samtidigt toges till behovet av komplettering och iståndsättning av det gamla svavelverket. Med hänsyn härtill förordar jag att 3 100 000 kronor anvisas för anskaffning av ett nytt svavelverk.

Mot styrelsens beräkning av medelsbehovet för arbetet med vattenreningsanläggningen och för anordningarna för skiffers brytning, transport och beredning har jag icke något att erinra; den överensstämmer med Kvarntorpsutredningens beräkningar rörande kostnaderna för nämnda åtgärder. I enlighet härmed torde för fullbordande av vattenreningsanläggningen böra anvisas ytterligare 500 000 kronor samt till utrustning för ökad skifferbrytning 1 000 000 kronor.

Den s. k. Ljungströmsanläggningen, vari olja utan brytning av skiffer erhålles genom skiffers upphettning på elektrisk väg i marken, har under några år ej varit i bruk men tänktes av Kvarntorpsutredningen åter utnyttjad under tredje utbyggnadsetappen. För förvärv av ett område, som bolaget ansett nödvändigt vid framtida drift av Ljungströmsanläggningen och vartill bolaget har optionsrätt till september 1950, har styrelsen beräknat 275 000 kronor. Någon kostnad för ifrågavarande markförvärv har icke medtagits i Kvarntorpsutredningens kalkyler. Trots detta vill jag med hänsyn till Ljungströmsanläggningens betydelse dels ur beredskapssynpunkt och dels för bolagets framtida ekonomi icke motsätta mig, att bolaget beviljas medel till inköp av marken i fråga.

Till uppförande av bostäder invid skifferoljeverket i Kvarntorp beräknade Kvarntorpsutredningen ett belopp av 300 000 kronor. Av beloppet, som endast avsåg en del av det för bostadsbyggandet erforderliga kapitalbehovet, skulle enligt utredningens förslag 150 000 kronor anvisas för budgetåret 1949/50 och återstoden för nästföljande budgetår. Då något anslag för ändamålet icke anvisades för förstnämnda budgetår, har styrelsen anhållit att hela beloppet i stället måtte anvisas för budgetåret 1950/51. Styrelsens framställning har i denna del tillstyrkts av länsstyrelsen i Örebro län. Jag

kan dock icke förorda, att medel i detta sammanhang anvisas till bostäder vid Kvarntorp. Därest bolaget med hänsyn till behovet av driftsövervakning vid anläggningarna eller av andra skäl skulle anse det ofrånkomligt, att nya bostäder anskaffas, bör bolaget utnyttja de möjligheter till finansiering av bostadsbyggandet, som skapats genom den allmänna statliga bostadspolitik.

Slutligen har styrelsen anhållit att utöver tidigare beviljade förnyelsemedel, av vilka 500 000 kronor beräknas återstå vid budgetårets utgång, 1 000 000 kronor måtte anvisas till att täcka kostnaderna för sådana förnyelser av bolagets anläggningar, som kunna visa sig erforderliga under den närmaste tiden. Med anledning härav vill jag erinra att vid bifall till förslagen i det föregående betydande belopp komma att ställas till förfogande för förnyelsearbeten å Bergh-ugnarna samt att bolagets verksamhet enligt gjorda beräkningar torde lämna ett visst överskott för budgetåret 1950/51. Med hänsyn härtill bör det enligt min mening vara möjligt för bolaget att med anlitan av driftsmedel och föregående år anvisade förnyelsemedel täcka kostnaderna för oförutsedda förnyelsearbeten, som kunna visa sig erforderliga under den närmaste tiden. Jag kan således icke biträda styrelsens framställning i denna del.

Bolagets styrelse har utgått från att den beräknade fördelningen av kostnaderna mellan olika ändamål icke är bindande för bolaget, så länge den totala kostnadsramen hålles. I likhet med statskontoret kan jag icke biträda denna uppfattning. Andra än obetydliga avvikelser från den av riksdagen förutsatta medelsdispositionen böra sålunda enligt min mening hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning.

I enlighet med det tidigare anförda skulle för skifferoljebolagets fortsatta verksamhet för budgetåret 1950/51 erfordras sammanlagt (280 000 + 7 500 000 + 3 100 000 + 500 000 + 1 000 000 + 275 000 =) 12 655 000 kronor. Styrelsen har föreslagit, att de för utbyggnaden erforderliga medlen skulle ställas till bolagets förfogande dels såsom anslag och dels i form av lån med den fördelning, som förordats av Kvarntorpsutredningen. Det till markförvärv avsedda beloppet samt de medel, som avsetts att täcka merkostnader på grund av devalveringen, skulle dock i sin helhet tillskjutas som anslag. Statskontoret har framlagt ett härifrån något avvikande finansieringsförslag, vilket jag finner mig böra biträda. Jag tillstyrker sålunda, att 3 000 000 kronor till ombyggnad av Bergh-ugnarna 2 och 3 samt 200 000 kronor till fullbordande av vattenreningsanläggningen eller sammanlagt 3 200 000 kronor anvisas såsom reservationsanslag för nästa budgetår. I övrigt erforderliga medel, nämligen 280 000 kronor till täckande av merkostnad för anskaffning av en grävmaskin, 4 500 000 kronor till ombyggnad av Bergh-ugnarna 2 och 3, 3 100 000 kronor till anskaffning av ett svavelverk, 300 000 kronor för att fullborda vattenreningsanläggningen, 1 000 000 kronor till utrustning för ökad skifferbrytning samt 275 000 kronor till markförvärv eller sammanlagt 9 455 000 kronor torde åtminstone tills vidare böra tillhandahållas bolaget såsom lån, varvid medlen lämpligen böra anvisas under fonden för

låneunderstöd. Samma lånevillkor torde böra gälla som Kungl. Maj:t föreskrivit i fråga om utlämnande av lån från det för innevarande budgetår anvisade investeringsanslaget till lån till bolaget.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till Täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet å riksstaten för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 3 200 000 kronor;

dels ock till Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget å riksstaten för budgetåret 1950/51 under kapitalbudgeten: fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 9 455 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ingvar J:son Rörs.
